

*Slot Saasveld 1729.
Pentekening A. de Haen toegechreven. Provinciaal Overijssels Museum, Zwolle.*

De verkoop van Slot Saasveld

door drs. A.L. Hulshoff

'Geen burcht in Twenthe wijst op eene geschiedenis waarin aanval en afweer, verwoesting en opbouw zich zoo zeer afwisselen als de burcht Saterslo, in later tijd de Havezathe Saasfelt'. Zo schrijft mr. G.J. ter Kuile Sr. in 1911).

Hoe sterk de middeleeuwse burcht Saasveld is geweest, kan niemand vertellen. Wel weten we dat in 1514 een ander slot is gebouwd, dat in plaats van het oude kwam en voor de tijd waarin de nieuwe burcht verrees, in grootte, omvang en weerbaarheid ver uitstak boven vergelijkbare sterkten in het oosten van ons land. Andries Schoemaker (1660-1735) zegt van dit huis het volgende: 'Saasveld is een ridderhofstad gelegen omtrent 2 1/4 uur van Almelo op de wegh naar Oldenzeel. T'is een out gebouw gelijk aan de tekening, daar van sijnde, gesien kan worden. In den ingang die over een slegte houtse brug was, stond op de voorpoort te lesen: In 't jaar ons heren duysent vijfhondert en veertien/ doen lijdt men van mij den eersten stien/ door Adriaan van Rede en sijn huysvrouw is dit geschien/ Dit huys is met een heerlijk geboomte omcingelt;Het hof heeft een voorpoort getimmerd op sijn ouderwets en met rode pannen bedeckt, van binnen (binnenplaats) is het met aardige nissen en bogen. Doch 't is nu vrij vervallen. In 't midden staat een torentie; den tegenwoordigen eijgenaer is een roomsgezinde. Daarom woont hij ook int Graafschap Bentheim⁷²⁾.

Andries Schoemaker was echter onjuist geïnformeerd. De werkelijkheid was anders: de 'roomsgezinde eigenaar' was Anna Agnes van Reede, laatste van die tak van de Van Reede's, die sinds 1385 het Slot Saterslo, Sacele of Saasveld had bezeten. Anna Agnes was de dochter van Gerhard Adriaan van Reede, die ongeveer 1680 was gehuwd met Anna Margaretha von Drostte zu Visschering op Huis Darfeld (Westfalen). Uit dit huwelijk waren vijf kinderen geboren³⁾. Gerhard Adriaan, op 16 mei 1717 gestorven, oud 76 jaar, werd bijgezet in de Plehelnuskerk te Oldenzaal. Opvolger werd de enige nog levende zoon Goossen, die echter reeds op 5 maart 1721 overleed⁴⁾. Met hem is de Saasveldse tak der Van Reede's in mannelijke lijn uitgestorven. In hetzelfde jaar werd zijn zuster Anna Agnes door Ridderschap en Steden van Overijssel beleend met Saasveld en de daaronder horende goederen en landerijen. Zij was op 2 mei 1719 in het huwelijk getreden met Adolf Otto Joost van Hoevell tot Ravenshorst. Ravenshorst was een havezate en Bentheims leen in het kerspel Gildehaus, even over de grens gelegen. Adolf Otto was protestant, Anna Agnes rooms-katholiek. De bevolking van het graafschap Bentheim was, mede onder invloed van de reformatorische gezindheid van het regerende grafelijke huis (cuius regio eius

religio), overwegend protestant zodat openlijke uitoefening van de rooms-katholieke eredienst er niet plaatsvond. Daarom werd ten behoeve van Anna Agnes de grote zaal van het huis Ravenshorst voor rooms-katholieke godsdienstoefeningen gebruikt. Nadat Anna Agnes op 19 oktober 1751 was overleden, werd zij in het schijnsel van 24 fakkels bijgezet in de kerk van het Windesheimer klooster Frenswegen, dat nog tot 1809 door Augustijner koorheren werd bestuurd en beheerd⁶). Op het koor van de Gereformeerde kerk van Gildehaus bezat het huis Ravenshorst twee kerkbanken en vier begraafplaatsen⁶). Vier sterk uitgesleten grafzerken der van Hoevell's liggen thans, na de laatste restauratie in 1975, buiten aan de koorzijde van de kerk. Vermoedelijk wegens de slechte bouwkundige staat van het slot Saasveld, de grote schuldenlast en het dreigende uitsterven van de Van Reede's op Saasveld ging de eigenares over tot algehele verkoop van Saasveld c.a. In de protocollen van het Landgericht Oldenzaal, bewaard in het Rijksarchief te Zwolle, wordt de verkoopakte, gedateerd 7 januari 1735, weergegeven.

Het is uitzonderlijk dat in die tijd een aanzienlijke havezate in Twente met alle toebehoor, zoals boerderijen, landerijen, bossen, heiden, moerassen, vennen, tienden, overige inkomsten en mobilia, officieel werd verkocht. De prijs bedroeg 107.000 Car. gulden contant.

In de bijlage hierna wordt de tekst van de verkoopakte in zijn hoofdzaak afgedrukt. Interessant is het te lezen hoe de koopoverdracht zich voltrok. Volgens oud-Germaans recht moest de overdracht gepaard gaan met de nodige rituelen⁷). Dit gewoonterecht werd bij de overdracht van 7 januari 1735 op Slot Saasveld nog toegepast.

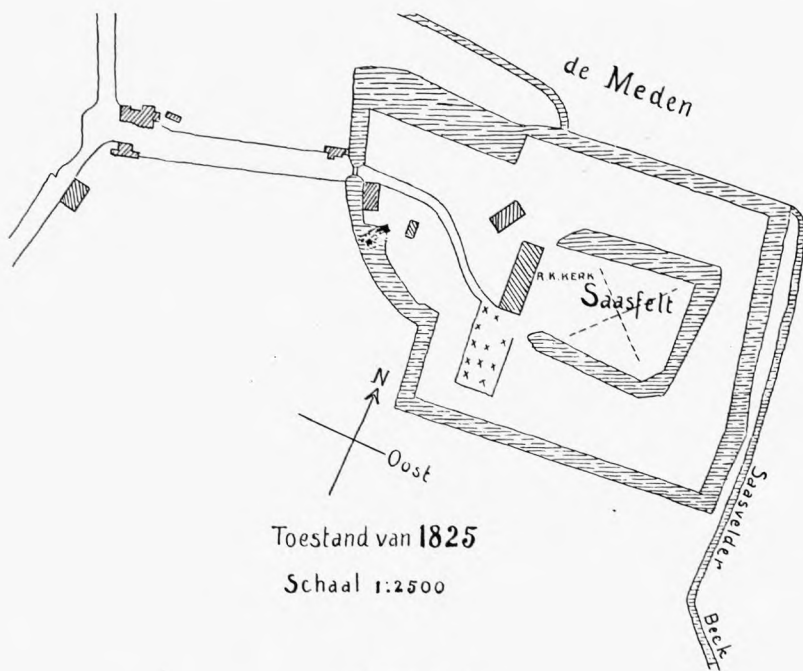
De verkoperse Anna Agnes van Reede en echtgenoot Adolf Otto Joost van Hoevell, als haar voogd, leidden Dr. Bernard Joan Wissels, ontvanger-generaal van het graafschap Bentheim, en rentmeester Joan Christoffer Gronniger, als gevolmachtigden van de koper Maximiliaan Heidenrijk Drost zu Visschering, de keuken van het Slot Saasveld binnen en nodigden hen uit plaats te nemen op de stoelen die speciaal bij het vuur waren neergezet. De volgende handelingen werden verricht:

- a) het vuur werd gedoofd en weer aangestoken;
 - b) het haal (ijzeren haak met ketting boven de haard gehangen) werd opgetrokken en weer neergelaten;
 - c) een stuk (hout) werd uit de deurpost gesneden, en
 - d) een stuk (steen) werd uit de schoorsteenboezem geslagen.
- De partijen werden voorts in de tuin en op het land geleid;
- e) (een kluit) aarde werd uitgegraven;
 - f) takjes werden van de bomen gebroken;
 - g) de boeren en pachters (sic) werden voorgeleid;
 - h) aan hen werd de eigendomsoverdracht medegedeeld;
 - i) aan hen werd verzocht hun verplichtingen jegens de nieuwe eigenaar vanaf begin januari 1735 te voldoen. Zij hebben die aangenomen en beloofd daaraan te blijven voldoen.

Ook de inventaris van het slot werd verkocht en wel voor een bedrag van 1700 Car. gulden. De goederen worden als volgt omschreven en gelocaliseerd: in de grote zaal bevinden zich schilderijen, stoelen, een kast, brandroeden (ijzeren stangen om brandhout tegenaan te leggen), schoppen en tangen; in de naastgelegen slaapkamer bevinden zich een ledikant met gordijnen en een 'heren'bed met toebehoor, schilderijen, stoelen, tafels, brandroeden; in de eetkamer bevinden zich schilderijen, stoelen, brandroeden, schoppen en tangen, ook wandbekleding, overigens brouwgereedschap, een uurwerk, de grote klok, drie knechtenbedden met toebehoor; landbouwgereedschap, zoals wagens en een ploeg; in de keuken en het bouwhuis bevindt zich houten meubilair, waaronder tafels en stoelen⁸).

De koopsom van het geheel lag echter ver boven de draagkracht van de nieuwe eigenaar. Dat wordt negen jaar later duidelijk uit het protocol van het landgericht Oldenzaal d.d. 22 november 1743. Maximiliaan Heidenrijk, in de akte genoemd baron Droste, erfdroste van het hoge stift Munster, drost van Horstmar en Ahaus, heer van Darfeld, Saasveld, etc., etc., en zijn echtgenote Anna Rosina geboren van Wrede van Bruninckhausen gaan een hypothecaire geldlening aan ten bedrage van 40.000 Car. gulden tegen 4% rente 's-jaars, voor de ene helft verleend door dr.jur.Derk van der Wijck, burgemeester van Zwolle en heer van de Stoevelaar, voor de andere helft door koopman Hendrik Budde, burger-luitenant van Deventer. Als onderpand dienden de havezate Saasfelt en de volgende erven en goederen: Bouwmeester, Blencke, Bril, Bril's nieuwe huis, Bos, Compagnie, Evershorst, Homans, Holskamp, Koninck, Koekkoek, Lorheest, Reeskot, Scheper, Schulte, Smitkamp, Smitman, Schutterij, Schurink, Strenghe, Heuwer, Heuwers Lambert, Kamphuis, Kip, Klopper, Wever, Wissink en Wolf, en het huis c.a. op het Loo, bewoond door Trine Wansink. Voorts alle landerijen en percelen die aan de geldleners toebehoorden.

Uit de gegevens van het Schattingsregister van Twenthe van 1475 en uit die van het Verpondingsregister van Twente van 1601⁹) weten we, dat de bovengenoemde erven en landerijen alle in de omgeving van Saasveld waren gelegen. De baronnen, later graven Droste zu Visschering, hebben in 1817 het kasteel ten bedrage van 3500 gulden laten slopen en alle boerderijen en landerijen inclusief de windmolen ter plaatse in 1917 van de hand gedaan. Het enige perceel dat nog over was, het zogenoemde, nu nog bestaande Gravenbos ten zuiden van de R.K. kerk, werd ten gevolge van de oorlog in 1945 door de Staat der Nederlanden geconfisceerd. Een poging van graaf Droste-Visschering in 1963, om met behulp van pastoor J.G. Boscher het Gravenbos terug te krijgen, mislukte. Volgens de inwoners van de parochie Saasveld zou graaf Droste de pastoor hebben beloofd dat de R.K. kerk het bos mocht behouden indien de Staat het perceel zou hebben teruggegeven. De tuin achter de huidige pastorie verbergt heden ten dage nog veel puinresten¹⁰).

Kadastrale kaart.

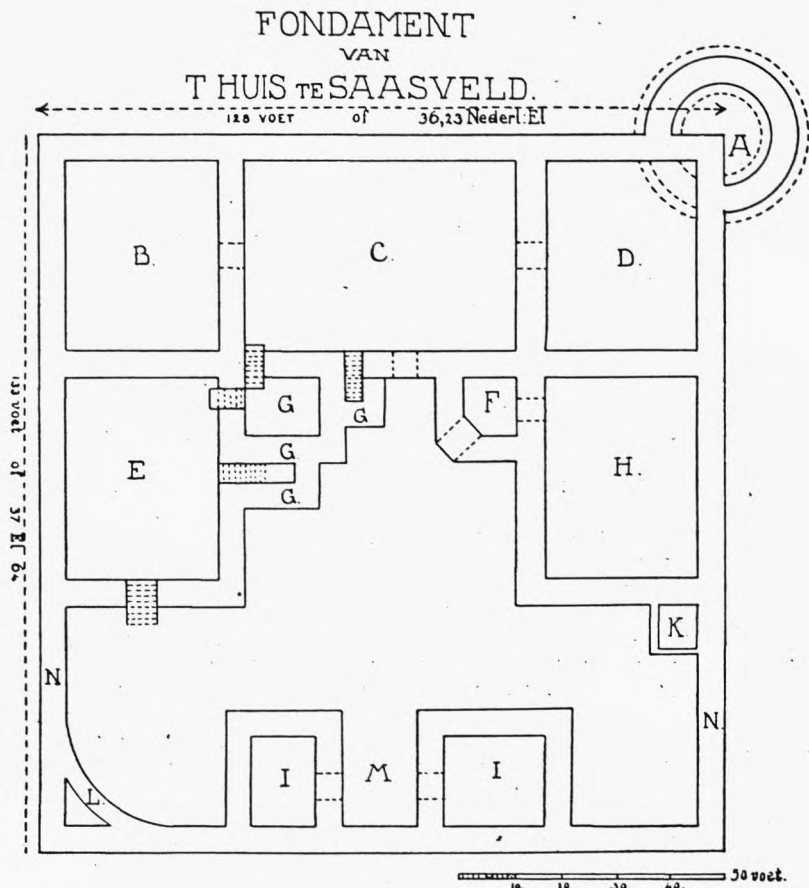
Kaart van Slot Lage.

Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage. Binnenlandse Kaarten no. 3736.

Bijlage

Ik Mich. Albert Muntz J.U. Dr., Verwalter Richter des Landsgerichts Oldenzaal, doe hier mede te weeten en een jegelijk een bekend te maken, dat voor mij en Assessoren Lamb. Meijer en Werner Volmerink gekomen en erschienen zijn de HoogWelgeb. Vrouw Anna Agnis van Reede als verkoperse met haar Ehe Heer en Gemaal den ook HoogWelgeboornen Hern Adolph Otto Joost van Hoevel, Land Drost van de Graafschap Bentheim, Here tot de Ravenshorst en Saesvelt, als haaren Voogd en Mombaar en in qualiteit als hier onder vermelt ter eener, gelijk ook des HoogWelgeb. Heren Maximilian Heidentrik en Vrij Heeren Droste thoe Visscherink, Darfeld, Asbeke CeurColschen des Hoochstifts Munster geheimsten Raads en aldaar ErfDroste en Drosten van de ambten Horstmaer en Ahuijs, als Coperen Specialiter gevolmagtigte Dr Bernard Joan Wissels Generaal Ontfanger van de Graafschap Benthijm, en Rentmr. Joan Christoffer Gronniger uijt kragt vertoonde, geprothocolleerde en g'annoteerde Volmagt ter Anderen zijde en bekende voorbenoemde Vrouw van Hoevel als verkoperse en met haar Ehe Heer in qualitaat als hier voor en hier naar beschreven, dat zij voor haare erfgenamen en navolgeren met voorbedagten rijpen berade vrijwillig en onbedwongen ook door niemans daartoe angeraden onder voorbehalt nogtans hierover te sullen inleveren des lheen Heren Consens haar van haar Ouderen en Voorvaderen heerKomende in 't Gerichte Oldenzaal en mijn

Jurisdicctie gelegen Adellijke goed Saesfelt met die daartoe zo feodal als allodiaal gehorende huijsen, getimmerten, moelen, boerenhoven, kotten, gaardens, Landerien, hoijmaten, weiden en gemene weiden, houtgewas, wateren, torff, veenen, tiendens, jachten, Holtingen, fisserien, en alle andere ap- en dependentien, regten en geregtigheden, niets daarvan uijtgesondert, an voorgenoemden Heren Maximilian Heidentrik Vrijhern Droste erff, ewig en onwederroepelijk en sonder einige voorbehoud van eenige losse verkogt, overgedaan en afgetreden hebben, verkopen, overlaten en aftreden deses en hiermede voor een suijveren en overeengekomenen koopennink tot een hondert en vijf duisent Car. gl. jeder tot twintig stuijvers hollans also en der gestalte dat de gemelde Heer Koper vorders heeft gekogt nabeschrevene mobile goederen te weten die op 't grote Saal bevindende Schilderien, Stoelen, Kaste, brandroeden, schuppen en tangen, item het in die daar angelegene Schlaapkamer staande Ledikant met zijn behangsel en een Heren Bedde met zijn toebehoor, Schilderien, Stoelen, Tafelen, Brandroeden en in die eeten kamer bevindende Schilderien, stoelen, brandroeden met schuppen en tangen ook tapeten, Midsgaders Brouwgeereedschap, Uijrwerk en de grote Klokke, drie Knechten Bedde met zijn toebehoor, Brouwgeereedschap als wagen, Ploeg en anders en dan nog het in de Keuken en Bouwhuijs voorhanden zijnde houtwerk als Tafels, Stoelen, voor een Somme van Seventien hondert Caroli guldens ieder ad 20 stuv. hollans; sullende van nu vortan de Heer ancoper het voorschreven goed met zijn toebehoor regt en geregtigheden in bezit nemen, het Selve na zijn Welgevallen defructueren, en daar mede gelijk als met zijn andere eigene goederen Schalten en Walten doen en laten mogen gelijk dan zij Vrouw Verkoperse en met haar Ehe Heer Sodanig besit en possessie ten dienste van des Heren ancopers overgeven, haar daar uijt, en desselfs voorbenoemde Volmagtigers daar ins stellen, ende zo lange nogtans de verkoperse op den huijse Saesfelt met Consent van de Heer Koper souden verblijven, het selve namens des Heren Kopers bewoonen en daar van op dessen ansage ten allen tijden moeten ondoen en verlaten.....(hebben de vrouw verkoperse en haar gemaal) vollenkoemen afstand gedaan, alles zonder arg ofte list. Waar na de Vrouw Verkoperse en haar Gemaal tot de dadelijcke overgave deses Adelijken Goedts en dessen toebehoer getreden, en hebben dien te gevolge d'Heren Mandatarios op de keucken geleid, bij het vuir Stoelen geset, haar daar op Sitten het Vuir uijtgieten en wederom ansteken, het haal op den heert op en neer Schorten, een stuk uijt den deurenpost en Camijn schnijden en slaan, voorts in den gaarden en op het land leiden, aldaar iets van de eerde uijtgraven en tackjes van de boomen brekken laten, vervolgens die colones en pagteren voorgevordert, ende haar angesegt dat zij Vrouw Verkoperse en haar Ehe Heer hiermede de possessie meer gementioneerden Heeren Ancoper in de persoenen van de gevolmagtigers overdragen; En zij coloni en pagteren ingevolge van dien haar jaarlickse plichten en gebeurnissen anfanckelijk het jahr duisent Seven-hondert Vijf en der-

Genoemde plattegrond wordt nog verduidelijkt door deze verklaring: „A . . . Koepel „toren; B . . . salet; C . . . grote Saal; D . . . gele kamer; E . . . ?; F . . . Toren; „G . . . zware fondamente[n] met keldertrappen, hiervan geen opstand gekend; H . . . ?; „I . . . Poortkamers; K . . . hiervan geen opstand gekend; L . . . ?; M . . . Poort „geweest met Klok er boven; N . . . hoge Muren om de plaats; O . . . Welwaterput. „Het gehele gebouw was kelderhol en van twee verdiepingen.” —

tig inclus geseiden Heeren Ankoper of desselvs Volmagtigers betalen en presteren sullen, het welke te doen ook bij haar is angenomen en be- loeft. gesignetteert en gerichtswegen gesegelt op den huijse Saesfelt den 7den Janni Duijsent Seven hondert en Vijf en dertig.

Onderstonden:

L.S. Anna Agnes von Reede Vrouw Hoevel

L.S. Adolph Otto Joost van Hoevel qqa

L.S. Mich. Alb. Muntz 1735

L.S. Bernard Joan Wessels qqa

L.S. Joan Christoffer Gronniger in vim mandatus.

Noten

1. G.J. ter Kuile, *Geschiedkundige aantekeningen op de havezathen van Twenthe*, Almelo 1911, p. 182.
2. A.L. Hulshoff, *Een kabinet van Twentse gezichten*, Bussum 1971, nr. 57. - H.H. Hagens en B. Olde Meierink, *Twente te pronk*, Utrecht 1986, p. 184-185.
3. G.J.M. Bartelink, *Duizend jaar plaatselijk leven van Saasveld*, z.p., 1964, p. 62-90, vooral p. 77.
4. P.C. Blois van Treslong Prins, *Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Overijssel*, Utrecht 1925, p. 183.
5. W.J. Alberts en A.L. Hulshoff, *Het Frensweger handschrift*, in: Werken Hist. Genootschap, derde serie no. 82, Groningen 1958, p. XXXII.
6. R. vom Bruch, *Die Rittersitze des Emslandes*, Munster 1962, p. 179-181.
7. A.S. de Blécourt, *Kort begrip van het Oud-vaderlandsch Burgerlijk Recht*, Groningen 1924², p. 88.
8. Zie plattegrond.
9. A.L. Hulshoff, *Het schattingsregister van Twenthe van 1475*, Zwolle 1953, p. 25-29. - *Het Verpondingsregister van Twente van 1601*, (Uitgave van de Ver. Oudheidkamer 'Twente'), Enschede 1986, p. 81-87. Uit de index op het Verpondingsregister (p. XLVIII-CXXXIV) blijkt dat de toenmalige eigenares van Slot Saasveld, Geertrui van Nijenrode (1525-1605), douairière Adriaan van Reede tot Saasveld, Amerongen en Nederhorst (1516-1585), over een aanzienlijk goederenbezit in Twente beschikte, te weten: 63 erven en tienden, verspreid gelegen in de buurschappen de Lutte (6), Losser (1), Gammelke (1), Beuningen (1), Volte (1), Rossum (2), Lemselo (4), Deurningen (2), Dulder (17), Hasselo (5), Lattrop (2), Groot Agelo (1), Lonneker (1), Enschede Esmarke (5), Usse-lo (1), Wiene (7), Deldenerbroek (1), Hengevelde (1), Hertme (2), Schulenburg bij Almelo (1) en Vriezenveen (1).
10. Bartelink, a.w., p. 70-86, vooral p. 72. In 1963 heb ik enige funderingsresten dichtbij de rand van de tuinvijver blootgelegd.